

beretning

2009

De åbne
markeder
og den danske
model

FaOS

Forskningscenter for
Arbejdsmarkeds- og
Organisationsstudier

SOCIOLOGISK INSTITUT
KØBENHAVNS UNIVERSITET

FORORD

Denne beretning omhandler det første år i FAOS' nye femårige forskningsprogram *De åbne markeder og den danske model*. Det nye forskningsprogram repræsenterer såvel fornyelse som kontinuitet i forhold til de projekter, vi arbejdede med i det tidligere forskningsprogram. I det nye forskningsprogram er der således et nyt fokus på bl.a. arbejdsmigration og relationen mellem familie og arbejdsliv. Kontinuiteten kommer primært til udtryk ved den fortsatte forskning om udviklingen i organisations- og aftalesystemet på det danske arbejdsmarked.

Årets beretning adskiller sig fra de årbøger, FAOS har udgivet i de senere år, ved ikke at indeholde artikler, der afspejler udvalgte dele af FAOS' forskning. Denne ændring er udtryk for en ny prioritering. Det er for det første vores erfaring, at kortere tekster om resultater af vores forskning får et større publikum, når de publiceres i aviser, ugebreve og lignende end via vores egne publikationer. Derfor vil vi fremover i højere grad prioritere at skrive kortere analyser, kronikker mv. til aviser m.m. For det andet vil vi gerne have flere FAOS-tekster udgivet via forlag frem for selv at udgive dem. Målsætningen er her både at få en større læserskare og at sikre højere kvalitet i udgivelserne. Her kan det nævnes, at vi til efteråret udgiver antologien *Insidere og outsiders – den danske models rækkevidde*, hvor det analyseres, i hvilket omfang og hvorfor grupper på det danske arbejdsmarked ikke er del af det organiserede og overenskomstdækkede arbejdsmarked. Bogen udgives af DJØF's forlag. Adjunkt på FAOS Trine P. Larsen er redaktør af bogen, der vil indeholde bidrag af FAOS' forskere.

Finansieringen af FAOS' forskningsvirksomhed i programperioden 2009-2013 er først og fremmest blevet sikret gennem en programbevilling fra Industriens Uddannelses- og Samarbejdsfond (DI og CO-industri), Dansk Arbejdsgiverforening, Landsorganisationen i Danmark, Bygge- og Anlægsbranchens Uddannelsesfond og Beskæftigelsesministeriet. Denne finansiering er hjørnesteinen i FAOS' forskningsvirke, da den sikrer kontinuitet i arbejdet samt opkvalificering af FAOS' medarbejdere via ph.d.-forløb. I 2009 har det i tillæg hertil været af stor betydning, at vi fik en aftale med Kommunernes Landsforening og forhandlingsfællesskabet KTO om en flerårig projektpakke, der blandt andet indeholder finansieringen af et ph.d.-projekt. Yderligere indgik vi i 2009 bl.a. en aftale med LO om at udarbejde den hidtil mest omfattende tillidsrepræsentantundersøgelse gennemført herhjemme. Vi vil gerne benytte lejligheden til at takke alle for denne støtte til FAOS' forskningsvirksomhed. Vi vil også gerne takke det Samfundsvidenskabelige Fakultet og Sociologisk Institut ved Københavns Universitet for det fortsat gode samarbejde.

København, april 2010

Søren Kaj Andersen
centerleder, lektor, ph.d.

Mikkel Mailand
forskningsleder, lektor, ph.d.

Forord	1
Indholdsfortegnelse	3
1. Beretning for FAOS' forskningsvirksomhed 2009	5
Forskningsområde 1: De politiske systemer, parterne og reguleringen	7
Forskningsområde 2: Arbejdskraftmangel og arbejdsmarkedsinklusion	11
Forskningsområde 3: Mod nye balancer mellem fleksibilitet og sikkerhed	13
Forskningsområde 4: Nye ejerskabs-, samarbejds- og reguleringsformer	15
EIRO og ERM	17
2. Økonomi og bemanding	19
3. Om FAOS	21
4. Publikationer 2009	24

1 BERETNING FOR FAOS' FORSKNINGS- VIRKSOMHED 2009

Den 1. januar 2009 var startpunktet for en ny femårig programperiode i FAOS' forskningsvirksomhed. Forskningsprogrammet *De åbne markeder og den danske model* er primært finansieret af Industriens Uddannelses- og Samarbejdsfond (CO-industri og DI), Dansk Arbejdsgiverforening, Beskæftigelsesministeriet, Landsorganisationen i Danmark og Bygge- og Anlægsbranchens Uddannelsesfond (Dansk Byggeri og 3F's Byggegruppe).

FAOS har i 2009 fortsat prioriteret at afholde en række *arrangementer*. Disse arrangementer giver os mulighed for at præsentere vores forskning, samtidig med at forskere og praktikere kan udveksle og diskutere synspunkter om emner af relevans for begge parter.

2009 var året, hvor FAOS udbød sit første internationale ph.d.-kursus: *Labour market regulation in Europe – flexicurity, integration and responses to the crisis*. Med 31 tilmeldte ph.d.-studerende fra 12 forskellige lande blev kurset lidt af et tilløbsstykke. Kurset forløb over tre dage i november (25.-27.) og bestod af oplæg fra forskellige forskere, som FAOS samarbejder med, og repræsentanter fra danske arbejdsmarkedsorganisationer. Med dette udgangspunkt blev de ph.d.-studerendes projekter præsenteret og diskuteret. Kursusdagene fokuserede på henholdsvis de nationale arbejdsmarkedsmodellers reaktion på krisen (med særligt fokus på flexicurity), krisens indvirkning på arbejdsmarkedsreguleringen på EU-niveauet samt krisens betydning for lønmodtager-/arbejdsgiverrelationer i multinationale virksomheder. Ph.d.-kurset blev finansieret af Københavns Universitet og gentages måske i 2011.

Arbejdsmobilitet i Østersøregionen – krisen og de demografiske udfordringer var titlen på en konference, FAOS afholdt i samarbejde med Beskæftigelsesministeriet den 27. maj 2009. Konferencen blev arrangeret i anledning af ophøret af den danske østaf-tale om adgangen for arbejdstagere fra EU-medlemslandene i Østeuropa. På konferencen var der oplæg fra EU-kommissionen og forskere fra Polen, Tyskland og Sverige, som gav indblik i arbejdsmarkedsforhold og mobilitetspotentialer for de lande i regionen, hvorfra der hidtil er kommet flest arbejdstagere og tjenesteydere til Danmark. Omdrejningspunktet for konferencen var spørgsmålene om, hvordan den økonomiske krise påvirker arbejdsmarkederne og mobiliteten på kort sigt, og hvordan den demografiske udvikling får betydning på længere sigt. Et panel bestående af danske partsrepræsentanter for det private og det offentlige arbejdsmarked sluttede dagen af med at kommentere og diskutere arbejdskraftbehovet samt perspektiver for dækning af behovet via østersøregional mobilitet og samarbejde.

Ved eftermiddagsseminaret *Flexicurity i Danmark og Europa – krise, overenskomster og europæisering* den 19. november 2009 hos FAOS mødtes repræsentanter fra arbejdsmarkedets parter og Beskæftigelsesministeriet til en diskussion af perspektiverne for flexicurity i lyset af den økonomiske krise. Hvordan reagerer den danske flexicurity-model og det danske arbejdsmarked under pres? Er krisen håndteret anderledes i Danmark end i andre lande? Og hvilken rolle kommer flexicurity til at spille i fremtiden? På eftermiddagsseminaret blev den nyeste forskning om emnet flexicurity præsenteret.

I 2009 begyndte vi for alvor planlægningen og organsieringen af den europæiske kongres for International Industrial Relations Association (IIRA), som FAOS er vært for 28. juni-1. juli 2010. Der forventes ca. 300 kongresdeltagere i alt, og der vil samlet set være omkring 120 oplæg og præsentationer i løbet af kongresdagene. Det gør *IIRA European Congress 2010* til det foreløbigt største arrangement, FAOS har givet sig i kast med. Heldigvis gennemføres den faglige tilrettelæggelse af kongressen i sam-

arbejde med kollegaer fra Sociologisk Institut (Københavns Universitet), Aalborg Universitet, Roskilde Universitet og Syddansk Universitet. Ligesom den praktiske organisering af kongressen sker i samspil med repræsentanter fra Beskæftigelsesministeriet, DI, LO, DA og CO-industri. Ud over plenar- og workshop-præsentationer afholdes bl.a. et 'pre-congress'-seminar om den danske model, og der arrangeres kongresmiddag på Nationalmuseet, reception på Københavns Rådhus og virksomhedsbesøg.

FAOS har gennem mange år udbudt *undervisning* i arbejdsmarkedsforhold på Københavns Universitet. I 2006 udbød vi for første gang undervisning ikke blot til studerende på universitetet, men også til praktikere inden for feltet – det vil sige organisationsfolk, embedsmænd i ministerier og lignende. Denne ordning har vi fortsat i 2007, 2008 og 2009. Temaet for forårets kursusrække i 2009 var *Indsiders og outsiders – den danske models rækkevidde*. Kurset tiltrak omkring 40 personer – ligeligt fordelt mellem praktikere og studerende.

Ser vi på vores *skriftlige produktion*, har vores samlede publicering i 2009 været 45 publikationer, mod 38 i 2008. Fordelingen på typer af publikationer var i 2009 1 bog og 1 større rapport (1 bog i 2008), 6 forskningsnotater (10 i 2008), 17 videnskabelige artikler (12 i 2008) og 20 artikler i øvrigt (15 i 2008). En kategori, vi – som mange andre forskningsmiljøer – har prioriteret højere i de senere år, er internationalt anerkendte tidsskrifter (der tæller med under videnskabelige artikler). Her kan vi konstatere, at det i 2009 er lykkedes at få offentliggjort tre artikler i de internationalt anerkendte tidsskrifter (dvs. med peer review). Det er det samme antal som i 2008.

Et vigtigt vindue for FAOS til omverdenen er vores *hjemmeside*. I september 2009 lancerede vi en ny version af www.faos.dk. Hjemmesiden er udviklet i retning af mindre teksttunge sider, en enkel og mere overskuelig struktur i venstremenuen, mere grafik, som bruges aktivt, og ensretning af siderne – både i tekst og billeder. Vi har bestræbt os på at forbedre brugervenligheden og navigationsmulighederne. Helt konkret fik forsiden et nyt udseende og fremstår forhåbentlig mere overskuelig end sin forgænger. Forsiden indeholder nu tre webbannere nederst på siden, som bruges som indgang til aktuelle temaer eller arrangementer, fx i forbindelse med OK-forhandlingerne, som har sin egen temaside, der løbende opdateres under forhandlingerne. FAOS' artikler er på den nye version af hjemmesiden opdelt i to kategorier, ligesom i denne beretning: Videnskabelige artikler og øvrige artikler. Det skulle gerne gøre det nemmere at finde frem til de artikler, man søger. Som noget nyt kan man nu tilmelde sig FAOS' mailingliste direkte fra forsiden og som tidligere modtage nyheder fra FAOS, når der er udgivet nye publikationer eller lignende. Et centralt element på hjemmesiden er fortsat boksen FAOS i medierne, som opdateres dagligt. Her ligger links til aviser, radio, tv eller andre medier, hvor FAOS' forskere optræder. Besøgstallet på www.faos.dk har siden lanceringen af den nye version været stigende og ligger i de første måneder af 2010 på i gennemsnit 1.300 besøg om ugen. Vi kan konstatere en stigning på omkring 50% fra oktober 2009 til marts 2010.

Et andet vigtigt forum for FAOS' formidling er vores nyhedsbrev, *FAOS information*. FAOS information udkommer tre gange om året og består af korte artikler om vores seneste forskning, resuméer og omtaler af interessante seminarer og konferencer i Danmark eller udlandet samt omtaler af nye bøger eller rapporter. Nyhedsbrevet trykkes i knap 400 eksemplarer og ligger også i pdf-format på hjemmesiden.

I det følgende skal forskningsarbejdet i 2009 gennemgås med udgangspunkt i forskningsprogrammets fire forskningsområder: 1) *De politiske systemer, parterne og reguleringen*, 2) *Arbejdskraftmangel og arbejdsmarkedsinklusion*, 3) *Mod nye balan-*

cer mellem fleksibilitet og sikkerhed og 4) Nye ejerskabs-, samarbejds- og reguleringsformer.

Et overordnet formål med forskningsprogrammet er at belyse, hvordan balancen mellem fleksibilitet og sikkerhed i arbejdsmarkedsreguleringen udvikler sig i de kommende år – og hvordan den bliver påvirket af den finansielle krise. Her vil de stadig mere åbne markeder spille en rolle. Vi må antage, at danske virksomheder vil blive udsat for stadig større international konkurrence. Forskellige former for udenlandsk ejerskab af virksomheder vil også i stigende grad præge virksomhederne og påvirke medarbejder/ledelses-relationer og mulighederne for at skabe balancerede løsninger i reguleringen af vilkårene på de enkelte virksomheder. Vil det være muligt ikke bare at fastholde, men også udvikle flexicurity-tilgangen til arbejdsmarkedsreguleringen under de forværrede økonomiske konjunkturer? Og hvad vil den konjunkturelle udvikling have af betydning for omfanget af arbejdsmigrationen?

Et væsentligt karakteristikon ved den danske model er den høje organiseringsgrad på lønmodtagersiden. I dag finder organiseringen af lønmodtagere og arbejdsgivere sted på et mere åbent marked, efter at Menneskerettighedsdomstolen i 2006 afviste brugen af eksklusivaftaler. Det har udfordret enhedsfagbevægelsen samtidig med, at bl.a. den kristelige organisering af både lønmodtagere og arbejdsgivere har fået stadig flere medlemmer. Hertil kommer, at stadig flere lønmodtagere vælger at stå helt uden for de faglige organisationer.

Parallelt til FAOS' to foregående forskningsprogrammer er det også i dette forskningsprogram en antagelse, at den danske model bevæger sig i retning af et multi-niveaureguleret system, der afspejler den kompleksitet, som præger dagens og fremtidens arbejdsmarked.

Forskningsområde 1: De politiske systemer, parterne og reguleringen

Forskningsområde 1: De politiske systemer, parterne og reguleringen

Den danske model fungerer i stigende grad inden for et eller flere systemer for multi-niveauregulering, hvilket stiller den over for en række udfordringer. Disse udfordringer kan sammenfattes som: sikring af fortsat organisering, tendens til politisering, fortsat decentralisering mod virksomhedsniveauet, internationalisering af reguleringen samt punktvis krav om generalisering af reguleringen (til at omfatte flere grupper på arbejdsmarkedet). Flere af disse udfordringer har fået nye dimensioner inden for de senere år.

På det overnationale niveau er der inden for dette forskningsområde flere forhold, der påvirker den danske model. Det gælder både juridisk bindende og ikke-bindende former for europæisk regulering, og det gælder arbejdsmigration. På nationalt niveau vil de tilbagevendende overenskomstfornyelser, den danske model mere generelt og modellens samspil med det politisk-administrative system stå centralt. Dette samspil er også relevant på det lokale niveau, hvor det dog er det, vi kalder det virksomhedsbaserede aftalesystem, der står helt centralt.

I 2009 har Jørgen Steen Madsen, Jesper Due, Søren Kaj Andersen og Christian Lyhne Ibsen løbende fulgt opstarten af overenskomstforhandlingerne i 2010. I den forbindelse er artiklen *OK 2010. Nu begynder spillet om lønkronerne* og forskningsnotat nr. 104, *OK 2010. Krisen og de gode viljer – men er det nok?*, publiceret af Jesper Due og Jørgen Steen Madsen. Samme forfattere står også bag bogen *Forligsmagere og forumshoppere. Analyse af OK 2008*, som blev udgivet ved DJØF's forlag i oktober 2009, og artiklen *OK 2008. Aftalemodellen reddet på målstregen*, der blev

bragt i Politiken. Begge publikationer diskuterer overenskomstforhandlingerne i den offentlige sektor i 2008 og fremtidens aftalesystem.

Mere generelt behandler Anna Ilsøe i Politiken-artiklen *Strejkefri. Historisk fald i antallet af konflikter* det danske aftalesystem og faldet i konflikter på det danske arbejdsmarked. Baggrunden for artiklen er tal, der viser, at aftalesystemet i Danmark i højere grad hviler på forhandling end på konflikt.

Projektemne 1:

Arbejdsmarkedsorganisationerne – medlemsudvikling og strukturtilpasning

Mens de danske arbejdsgiverorganisationer har formået at opretholde deres medlemstilslutning, mister fagbevægelsen og a-kasserne medlemmer til den kristelige fagbevægelse, samtidig med at et stigende antal lønmodtagere vælger at stå uden for de faglige organisationer. Det faldende medlemstal betyder bl.a., at der i stigende grad kan sættes spørgsmålstegn ved enhedsfagbevægelsens legitimitet. Centrale spørgsmål under dette projektemne er: Hvordan udvikler overenskomsternes dækningsgrader sig, herunder sammenlignet med udviklingen i andre lande? Er det tilknytningen til a-kasserne eller andre forhold, der er afgørende for udviklingen? Hvor omfattende er problemerne med 'free riders', og hvordan håndteres denne udfordring i fagbevægelsen?

Medlemsudviklingen, såvel som andre former for pres, har endvidere skabt behov for en fortsættelse af arbejdsmarkedsorganisationernes strukturtilpasning. På lønmodtagersiden er der skabt 5 til 6 dominerende fagforbund, mens udviklingen mod karteller er gået i stå. I hvilket omfang er der behov og mulighed for yderligere fusioner af lønmodtagerorganisationer i de kommende år – og af arbejdsgiverorganisationer?

Jesper Due og Jørgen Steen Madsen har i forbindelse med dette projektemne skrevet en lang række artikler under temaet a-kasser: *Læk. Medlemmerne fosser ud af a-kasserne, Behov for lettere adgang til arbejdsløsheds-kasserne, Fortsat tab af medlemmer i a-kasserne, A-kassernes medlemstal igen på vej opad, A-kassernes medlemsudvikling er stadig ikke vendt, LO-forbundenes a-kasser har fortsat vigende medlemstal, Vigende organisationsgrad, A-kassernes medlemsfremgang fortsætter på tredje måned, Endeløs. Fagbevægelsens nedtur fortsætter, A-kassernes dækningsgrad står i stampe og A-kassernes medlemstal faldt i 3. kvartal 2009*. Artiklerne omhandler udviklingen i medlemstallene hos a-kasserne og blev publiceret på FAOS' hjemmeside og i dagspressen.

Projektemne 2:

Politisering af den danske model – hvordan stiller det parterne?

Tidligere tiders relativt skarpe opdeling mellem statens og arbejdsmarkedets parter reguleringskompetencer er under opløsning. Den stigende indholdsmæssige bredde i overenskomsterne og hovedorganisationernes opprioritering af velfærdsrelaterede spørgsmål er blandt årsagerne hertil. Endvidere har det haft betydning, at aktørerne i det politisk-administrative system i stigende grad har blandet sig i overenskomstforhandlingerne. Det kan ses som en konsekvens af de flere velfærdsorienterede emner i overenskomsterne, men det rejser også spørgsmålet, om der generelt er en større politisk tilbøjelighed til at ignorere parternes selvregulering.

Inden for dette projektemne følges udviklingen i arbejdsdelingen, og der opstilles scenarier for den fremtidige udvikling: Er det lykkedes at skabe enighed om nye arbejdsdelinger mellem staten og parterne? Har den organisatoriske svækkelse af

arbejdsmarkedets parter, særligt på lønmodtagersiden, allerede øget det politiske systems incitament til at inddrage flere områder i den politiske regulering – eller vil dette problem opstå på længere sigt?

Med til politiseringen hører også en tendens til, at individuel ret er kommet til at spille en større rolle i forhold til kollektiv ret, og at der kan ses tegn på en forskydning fra en forhandlingskultur til en retskultur i den danske model. Hvilke problemer og muligheder skaber det for modellen? Og er det særligt EU-reguleringen, der bidrager til denne udvikling?

I tilknytning til dette projektemne har Christian Lyhne Ibsen, Trine P. Larsen, Jørgen Steen Madsen og Jesper Due forfattet artiklen *Challenging Scandinavian Employment Relations. The Effects of New Public Management Reforms* til IIRA's verdenskonference i Sydney, som blev afholdt 24.-27. august 2009. Mikkel Mailand publicerede i tidsskriftet WSI Mitteilungen artiklen *Corporatism in Denmark and Norway – yet another century of Scandinavian corporatism?*, som bl.a. konkluderer, at korporatisme lever i Danmark og Norge.

Projektemne 3:

Den danske model og virksomhederne – udfyldning af rammeoverenskomsterne

Den øgede bredde i overenskomsterne betyder sammen med decentraliseringen, at mange og meget forskelligartede overenskomstforhold skal udfyldes via lokalaftaler på virksomhederne. Flexibiliteten i de ansattes og arbejdsgivernes aftalemuligheder på virksomhedsplan er øget, og samtidig er de emner, som de lokale parter skal håndtere, vokset i omfang og indhold. Det giver mulighed for, at parterne selv kan aftale sig frem til og tilrettelægge ordninger, der er tilpasset de lokale forhold. Men det betyder også, at der kan være betydelige forskelle på forholdene på virksomheder inden for samme område og branche. Hvordan bruger parterne lokalt nye muligheder i overenskomsterne? Er der andre reguleringsformer, der er barrierer for anvendelsen af elementer i overenskomsterne, fx EU-regulering? Er der grupper, som bliver udelukket fra at bruge mulighederne lokalt?

Helt overordnet vil analyserne inden for dette projektemne forholde sig til konsekvenserne for partssamarbejdet, herunder om tiltagene samlet kan betragtes som en styrkelse af partsystemet. Blandt de områder, som følges, er efteruddannelsens rolle i overenskomsterne. På industriens område følges anvendelsen af Industriens Kompetenceudviklingsfond, herunder om der kan identificeres tendenser til, at særlige grupper eller virksomheder gør brug af fonden, mens andre ikke gør.

Anna Ilsøe har i forbindelse med dette projektemne skrevet artiklen *Decentralisation of working hours in Denmark: a win-win situation for employers and employees?* til IIRA's verdenskonference i Sydney 24.-27. august 2009. Ikke mindst har Anna Ilsøe i forskningsnotat nr. 103, *Decentralisering i praksis. En spørgeskemaundersøgelse af lokalaftaler om løn og arbejdsvilkår i industrien*, undersøgt, hvad decentraliseringen har betydet i praksis for de ledere og tillidsrepræsentanter, der forhandler lokalt.

Projektemne 4:

Den europæiske arbejdsmarkedsintegration – påvirkning og drivkræfter

Siden midten af 1990'erne har en del studier, både herhjemme og i udlandet, analyseret EU-reguleringens påvirkning af medlemsstaterne. De fleste af disse analyser har fokuseret på de forskellige reguleringstyper hver for sig. Men hvad er den samlede effekt af den europæiske regulering på de nationale arbejdsmarkedsmodeller, herun-

der den danske? I hvilket omfang er der sket en konvergens mellem modellerne, og i hvilket omfang er der tale om status quo eller udvikling af nye forskelligheder inden for eller mellem modellerne?

Andre væsentlige spørgsmål i dette projektemne drejer sig om drivkræfterne bag arbejdsmarkedsreguleringen og arbejdsmarkedsintegrationen. I det indeværende årti har markedsintegrationen sat nye rammer for de nationale arbejdsmarkeder inden for EU. Et europæisk fokus på videreudviklingen af et fællesmarked for service og tjenesteydelser har sammen med EU-udvidelsen mod øst været blandt drivkræfterne i denne udvikling. Men hænger udviklingen i arbejdsmarkedsreguleringen og arbejdsmarkedsintegrationen overhovedet sammen med de reguleringsformer, der er skabt med henblik på integration? Eller er det i andre forhold som markedsintegration, arbejdsmigration, EF-domstolens afgørelser og bilateral politisk læring, man skal søge efter drivkræfterne i udviklingen?

Under dette projektemne er udgivet forskningsnotaterne nr. 101, *Internationaliserings udfordringer for den danske aftalemodel. En analyse med fokus på FTF Privat og Finanssektoren* (af Trine P. Larsen, Steen E. Navrbjerg og Katrine Søndergaard), og nr. 105, *Recent European Challenges and the Danish Collective Agreement Model. A Research Paper focusing on the Banking Sector and the Confederation of Professionals in Denmark* (af Trine P. Larsen og Steen E. Navrbjerg). Begge forskningsnotater fokuserer på en række udfordringer, som de nationale aftalesystemer står over for i Danmark, Estland, Nordirland og Sverige.

Mikkel Mailand har skrevet artikelbidraget *North, South, East, West – the implementation of the European Employment Strategy in Denmark, the UK, Spain, and Poland* til bogen *Changing European Employment and Welfare Regimes – The Influence of the Open Method of Coordination on National Reforms* udgivet ved forlaget Routledge, 2009. Et andet artikelbidrag, *Det udvidede EU som udfordring for fagbevægelsen*, er forfattet af Jens Arnholtz Hansen, Trine P. Larsen og Søren Kaj Andersen til antologien *Arbejderbevægelsen, venstrefløjen og Europa 1945-2005*, SFAH's skriftserie, 2009.

Projektemne 5:

Den danske models randområder – den ufuldstændige dæknings følgeproblemer

Det forhold, at omkring 20 procent af de danske lønmodtagere ikke er dækket af en kollektiv overenskomst, er en udfordring for den danske model. Denne udfordring bliver ikke mindre af, at flere og flere velfærdsgoder tilvejebringes gennem overenskomsterne. Stigning i arbejdsmigration og i antallet af enkeltmandsfirmaer samt en meget markant udvikling i antallet af vikarer har yderligere sat fokus på denne udfordring.

Under dette projektemne stilles spørgsmålene: Er der områder på det danske arbejdsmarked, hvor der i stort omfang anvendes arbejdskraft, der ikke får fuld gavn af de goder, flertallet af lønmodtagerne inden for den danske model nyder godt af? Og hvilke løn-, arbejds- og ansættelsesvilkår hersker inden for disse områder?

Fokus i projektemnet ligger på brancher (fx industrien, bygge- og anlæg, hotel og restauration, det kreative arbejdsmarked, universiteter, kulturektoren) såvel som på ansættelsestyper (vikarer, andre typer af midlertidigt ansatte, løntilskudsjob, konsullenter).

Tidsbegrænset ansatte, dvs. lønmodtagere ansat på kortere eller længerevarende kontrakter, har siden 2002 haft ret til ansættelses- og arbejdsvilkår på linje med fastansatte i sammenlignelige stillinger. I artiklen *Tidsbegrænset ansatte – stadig outsiders*

på det danske arbejdsmarked, publiceret i Tidsskrift for arbejdsliv, undersøger Trine P. Larsen om tidsbegrænset ansatte de facto får adgang til de rettigheder og arbejdsforhold, som loven og de kollektive overenskomster foreskriver.

Outsider-begrebet stod også centralt, da FAOS i forårssemestret 2009 udbød en kursusrække på syv lektioner under titlen *Insiders og outsiders – den danske models rækkevidde* (se ovenfor). På kurset blev der præsenteret såvel empiri som teori om, hvordan lønmodtagere i større eller mindre grad kan blive outsiders på det danske arbejdsmarked.

Forskningsområde 2: Arbejdskraftmangel og arbejdsmarkedsinklusion

Forskningsområde 2: Arbejdskraftmangel og arbejdsmarkedsinklusion

Den demografiske udvikling betyder, at Danmark sammen med størstedelen af de andre europæiske lande får stigende problemer med at skaffe tilstrækkeligt med kvalificeret arbejdskraft. Samtidig er der fortsat store grupper i den arbejdsdygtige alder, der har en løs eller slet ingen tilknytning til arbejdsmarkedet. Det gælder bl.a. for de gamle migrantgrupper, der siden 1960'erne er kommet hertil.

Endvidere bliver det stadig tydeligere, at Danmark i de kommende år får behov for at tiltrække højt kvalificeret arbejdskraft fra udlandet. Disse grupper stiller givetvis andre krav end de gamle såvel som de nye migranter, som primært har fundet ufaglært og faglært beskæftigelse inden for bl.a. det grønne område og bygge- og anlægssektoren.

På EU-niveauet spiller direktiv- og anden regulering af det indre marked samt domstolsafgørelser en særlig rolle for dette forskningsområde. I forhold til den danske regulering inddrages eksisterende og nye bestemmelser i overenskomsterne, der særligt omhandler migranternes vilkår. Desuden står den beskæftigelsespolitiske lovgivning og andre arbejdskraftrelaterede tiltag centralt. Endvidere fokuseres der på virksomhedernes rekruttering af udenlandsk arbejdskraft via netværk, vikarbureauer og andre kanaler, men også arbejdsmarkedets parters rolle i lokale og regionale fora er genstand for analyse.

Projektemne 1:

Arbejdsmigration – omfang, rekruttering og overenskomstregulering

De overordnede formål inden for dette projektemne er at beskrive og analysere for det første omfanget af udenlandsk arbejdskraft, der kommer til landet, for det andet rekruttering og fastholdelse af arbejdsmigranterne og for det tredje de eventuelle konsekvenser for løn, ansættelses- og aftaleforhold, deres tilstedeværelse kan vise sig at få.

Tilstrømningen af arbejdsmigranter til det danske arbejdsmarked har allerede bidraget til og vil givetvis fortsat bidrage til at dække behovet for arbejdskraft. FAOS' hidtidige forskning viser, at migration fra lavtlønslande i øst skaber en række udfordringer for dansk arbejdsmarkedsregulering. Det handler her særligt om migration i form af udstationering. Den fri bevægelighed for tjenesteydere i EU giver fx polske virksomheder mulighed for at løse opgaver i Danmark. Spørgsmålet er, hvordan og i hvilket omfang det er muligt at sikre, at de udenlandske tjenesteydere arbejder på 'danske vilkår'.

Arbejdsmigrationen fra tredjeverdenslande til det danske arbejdsmarked har hidtil været begrænset. Det samme gælder migrationen af højt kvalificeret arbejdskraft. Disse to områder følger FAOS også under dette projektemne.

I sommeren 2008 påbegyndte Jens Arnholtz Hansen og Nana Wesley Hansen et projekt, der på baggrund af 500 interview kortlagde polske arbejdstageres løn-,

arbejds- og levevilkår i Storkøbenhavn. Forskere fra Centre for Migration Research (CMR), Warszawa Universitet og forskningsstiftelsen Fafo i Oslo deltog i tilrettelæggelsen af projektet, der blev finansieret af LO og Beskæftigelsesministeriet. Hovedrapporten *Polonia i København. Et studie af polske arbejdsmigranternes løn-, arbejds- og levevilkår i Storkøbenhavn* blev publiceret i LO-dokumentation nr. 1, maj 2009. Jens Arnholtz Hansen og Nana Wesley Hansen publicerede også artiklerne *Mechanisms of Intra-European Labour Mobility and Incorporation. The Case of Polish migrant labour in the Copenhagen Area* og *Polakker på det danske arbejdsmarked – frie fugle eller ny randgruppe?* til henholdsvis kollokviet Labour Markets at a Crossroad 20.-22. august 2009 og Tidsskrift for arbejdsliv. Jens Arnholtz Hansen har desuden forfattet artiklen *The accession migration into construction. A comparative analysis of trade union responses in Denmark, Norway and the UK* i samarbejde med Line Eldring og Ian Fitzgerald til IIRA's verdenskongres i Sydney 24.-27. august 2009 samt artiklen *Fagbevægelsen og arbejdsinnvandring. Strategier og resultater i Norge og Danmark* sammen med Line Eldring. Sidstnævnte blev publiceret i tidsskriftet Søkelys på arbejdslivet.

Med til dette projektemne hører også Klaus Pedersens analyse i Politiken *Uklart. Er vi klar til den næste Laval-dom?*, som omhandler den såkaldte Laval-dom, som i 2008 rystede den nordiske arbejdsmarkedsmodel.

I anledning af ophøret af den danske østtaftale om adgangen for arbejdstagere fra EU-medlemslandene i Østeuropa blev konferencen *Arbejdsmobilitet i Østersøregionen – krisen og de demografiske udfordringer* afholdt i samarbejde med Beskæftigelsesministeriet i maj 2009 (se ovenfor). På konferencen blev perspektiverne for mobilitet på et fælles østersøregionalt arbejdsmarked belyst.

Projektemne 2:

Beskæftigelsespolitikken – gør arbejdsmarkedets parter en positiv forskel?

Formålet med dette projektemne er at belyse, i hvilket omfang parterne formår at tilføje beskæftigelsespolitikken værdi, således at beskæftigelsespolitikken traditionelle dobbelte formål, at sikre arbejdskraft og modvirke langtidsledighed, lettere opfyldes. I den forbindelse er et centralt spørgsmål, hvordan parterne har imødegået den styrkede politisering, der er kommet til udtryk ved, at parternes formelle indflydelse lokalt og regionalt er svækket som følge af Strukturreformens reformering af trepartsforaene.

Et andet fokus omhandler i højere grad beskæftigelsespolitikken indhold. De 'gamle' migranter udgør en stadig større del af beskæftigelsespolitikken målgruppe, men er ikke blandt de grupper, som fagbevægelsen og arbejdsgiverorganisationerne traditionelt har bedst kontakt til. Gør parternes deltagelse i beskæftigelsespolitikken en positiv forskel for de 'gamle' migranter, eller må parterne 'overlade' den reelle interessevaretagelse for denne målgruppe til frivillige organisationer?

Under dette projektemne har Mikkel Mailand publiceret tre artikler: *Delivering employability in a vanguard 'active' welfare state. The case of Greater Copenhagen in Denmark* i Environment and Planning C: Government and Policy, *Arbejdsmarkedets parter og de beskæftigelsespolitiske reformer. Indflydelsen i beslutningsprocessens forskellige faser* i Samfundsøkonomen og *Arbejdsmarkedets parter spiller stadig en politisk rolle* i Ugebrevet A4 (førstnævnte forfattet sammen med Colin Lindsay). De tre artikler handler overordnet om udviklingen i beskæftigelsespolitikken og arbejdsmarkedets parters indflydelse i det politiske system.

Forskningsområde 3: Mod nye balancer mellem fleksibilitet og sikkerhed

Forskningsområde 3: Mod nye balancer mellem fleksibilitet og sikkerhed

Betegnelsen den danske model er i de seneste år blevet suppleret af den danske flexicurity-model, der beskriver kombinationen af liberale ansættelses- og afskedigelsesregler, generøse velfærdsstatsydelse og aktiv arbejdsmarkedspolitik. Flexicurity kan dog også betragtes som udtryk for andre dynamikker mellem fleksibilitet og sikkerhed i arbejdsmarkedsreguleringen. Centralt står her udviklingen i overenskomstsyste- met, hvor velfærdsemner som pension, uddannelse, barsel mv. giver en udbygget sikkerhed i sektoraftalerne, mens den udbyggede decentralisering i aftaleindgåelsen giver mulighed for fleksibilitet i tilrettelæggelsen af arbejdet på den enkelte virksomhed. Denne udvikling er forløbet hen over de sidste to årtier – spørgsmålet er, hvad der vil karakterisere den videre udvikling af balancerne mellem fleksibilitet og sikkerhed i overenskomstsyste- met.

På overnationalt niveau er opfølgningen på de fælleseuropæiske principper for flexicurity, der blev vedtaget i 2007, et centralt omdrejningspunkt for dette forskningsområde. Nationalt er forskydninger i balancer mellem fleksibilitet og sikkerhed som følge af overenskomstfornyelser og lovrevisioner vigtige, ligesom læringsprocesser mellem de europæiske medlemsstater er det. Også spørgsmålet om forholdet mellem det nationale niveau og det lokale står centralt. Lokalt er trade-offs mellem lønmodtagere og ledelsen på virksomhederne i fokus, og her belyses betydningen af tillid mellem parterne.

I tilknytning til forskningsområde 3 har Steen E. Navrbjerg sammen med Ole H. Sørensen og Peter Hasle udarbejdet artiklen *Lokalaftaler som redskab til forbedring af samarbejde og arbejdsmiljø* (bragt i *Economic and Industrial Democracy*), der analyserer og sammenligner eksempler på konkrete implementeringer af lokalaftaler om arbejdsmiljøorganisation. Ligeledes tilknyttet forskningsområde 3 er Søren Kaj Andersens artikel *Preconditions for Efficiency and Equity' in Two-Tier Bargaining. The Case of Danish and Swedish Manufacturing Sectors*, som blev præsenteret på IIRA's verdenskongres i Sydney 24.-27. august 2009. Artiklen beskriver og analyserer udviklingen i industriens aftalesystemer i henholdsvis Danmark og Sverige med fokus på forudsætningerne for udviklingen samt ligheder og forskelle mellem de to lande.

Christian Lyhne Ibsen har i tidsskriftet *Grande Europe* publiceret artiklen *Danemark: La flexicurity prise à revers par la crise*, som belyser, hvordan den økonomiske krise i 2008/2009 har påvirket den danske flexicurity-model. Carsten Jørgensen har belyst krisen i forhold til arbejdsmarkedsrelationerne i et andet fransk tidsskrift, *Chronique Internationale de l'Ires*, i artiklen *Danemark: Les conséquences de la récession économique*.

Flexicurity, og den nyeste forskning om emnet, var også omdrejningspunktet for eftermiddagsseminaret *Flexicurity i Danmark og Europa – krise, overenskomster og europæisering*, som FAOS afholdt i november 2009 (se ovenfor).

Projektemne 1:

Flexicurity på virksomheden – er det her kernen skal findes?

Med relativt moderate kompensationsrater for andre end de lavestlønnede og en relativ omfattende ansættelsesbeskyttelse for funktionærgrupperne, er det spørgsmålet, om 'den gyldne trekant' er en dækkende og overbevisende beskrivelse af den danske flexicurity-model. Er flexicurity blot en illusion, eller skal kernen i flexicurity bare findes andre steder?

FAOS' forskning har vist, at en flexicurity-model som den danske ikke kan forstås

uafhængig af den omfattende rolle, som overenskomstsyste­met spiller – og at der ind­gås flexicurity trade-offs på virksomhederne. En hypotese er, at centraliseret decentra­lisering giver gode muligheder for flexicurity trade-offs på virksomhederne, en anden er, at det er i de tillidsbaserede relationer mellem ansatte og ledelse på virksomheder­ne, at nøglen til flexicurity ligger. Kan disse hypoteser testes? Og kan man gå så langt som til at sige, at det er disse forhold, der er kernen i den danske flexicurity-model? Det er spørgsmål som disse, der står centralt i dette projektemne.

I forskningsnotat nr. 102, *Flexicurity and collective bargaining. Balancing Acts across Sectors and Countries*, analyserer og sammenligner Christian Lyhne Ibsen og Mikkel Mailand kollektive forhandlinger og overenskomsters betydning for udvikling af flexicurity inden for den grafiske industri og elektrikerfaget i henholdsvis Storbri­tannien, Danmark og Spanien. Forskningsnotatet er primært baseret på tekstanalyse af de tre landes kollektive aftaler i den grafiske branche og elektrikerbranchen samt 22 interview med arbejdsmarkedets parter i de valgte brancher.

Projektemne 2:

Den globale kamp om konkurrencedygtighed og social sikkerhed – hvad kan læres, og af hvem?

I EU-institutionerne foregår der en løbende kamp om, hvilke visioner for arbejdsmar­kedsregulering, Europa bør have. I den forbindelse er opmærksomheden omkring flexicurity på EU-niveauet øget i løbet af de seneste fem år og nåede sit foreløbige høj­depunkt med de fælles principper for flexicurity i december 2007. EU-Kommissionen har understreget, at der ikke bare eksisterer flexicurity i Danmark og Holland, men at der også findes fx spanske og tyske flexicurity-politikker, der blot bygger på balancer mellem andre former for fleksibilitet og sikkerhed. Vil det være disse lande, snarere end Danmark, der får opmærksomheden, fordi den danske version af flexicurity ikke i samme grad er skabt intentionelt og derfor er sværere at hente inspiration fra? Og hvad betyder det for Danmarks status og indflydelse på den europæiske scene, hvis vi ikke længere kan sælge os med dette begreb?

I 2008 udnævnte The Economist Danmark som det bedste sted at drive virksomhed, globalt set. Det fleksible arbejdsmarked spiller her en nøglerolle samtidig med, at høje niveauer for social sikkerhed, lønninger og skat ikke forhindrer Danmarks topplace­ring. I det globale perspektiv handler det om, hvorvidt nye vækstøkonomier præget af økonomisk liberalisme vil rette opmærksomhed mod den europæiske debat generelt og måske danske erfaringer mere specifikt. Der er under alle omstændigheder tegn på, at overvejelser om den sociale dimension ikke er fraværende i nye vækstøkonomier. Den modsatte vej rundt er det også et spørgsmål, hvilke erfaringer fra andre lande, der kan være relevante i forhold til den videre udvikling af dansk arbejdsmarkedsre­gulering.

Under dette projektemne har Mikkel Mailand forfattet paperet *Coalitions and the Decision Making Process on the Common Flexicurity Principles* omhandlende vedta­gelsen i 2007 af fælles flexicurity-principper i EU's ministerråd. Paperet blev præ­sen­teret ved IREC-konferencen 22.-24. juli 2009 i Istanbul. Søren Kaj Andersen har skrevet artiklen *Tackling Job-Losses – Varieties of European Responses* til det fjerde EU-China High Level Roundtable 15-16. oktober 2009 i Stockholm.

Projektemne 3:**Arbejdsliv og familieliv – balancer på individniveau**

Også på det helt individuelle plan er balancer mellem fleksibilitet og sikkerhed konstant nærværende som et spørgsmål om at få arbejdsliv og familieliv til at gå op i en højere enhed. Fleksible arbejdstider og den såkaldte kombinationssikkerhed, dvs. muligheden for at kombinere lønnet beskæftigelse med andre forpligtelser i privatsfæren (børnepasning, pasning af ældre), er blevet særlig relevant i de senere år. Derudover er der øget fokus på seniorordninger, som kan sikre den enkelte en mere glidende overgang til pensionisttilværelsen, og som samtidig kan fastholde seniorer på arbejdsmarkedet.

Under dette projektemne stilles spørgsmål som: Opstår der modsætninger mellem på den ene side målsætninger om at nedbryde stress og på den anden side det grænseløse arbejde? Åbner de nye former for kombinationssikkerhed muligheder for den enkelte, eller bliver der tale om, at den enkelte bliver sat bagud i karrierforløbet? Det handler om, hvilke løsninger der findes på virksomhedsplan, hvilken effekt de har på den enkelte, og hvilken rolle overenskomsterne og andre reguleringsformer spiller for de involverede parter.

Mere overordnet kan det diskuteres, om den relativt veludbyggede familie- og ældrepolitik faktisk styrker den danske konkurrenceevne, fordi den giver rum for at udnytte de fleksibilitetsmuligheder, der er åbnet op for i overenskomsterne.

I konferenceartiklen *Flexicurity from the Individual's Work/Life Balance Perspective. Coping with the flaws in European Child- and Elder Care Provision* opfordrer Trine P. Larsen til et nuanceret billede af flexicurity, som også medregner de individuelle familie/arbejdsliv-perspektiver. Artiklen blev præsenteret på IIRA's verdenskongres i Sydney 24.-27. august 2009.

**Forskningsområde 4:
Nye ejerskabs-, samarbejds-
og reguleringsformer**

Forskningsområde 4: Nye ejerskabs-, samarbejds- og reguleringsformer

Det er i det daglige samarbejde på virksomhederne, at reguleringsformernes værdi testes. Nye ledelsesformer og arbejdsorganiseringer, bl.a. i kraft af udenlandsk ejerskab, udfordrer til stadighed mulighederne i det eksisterende samarbejde, og det udfordrer videre op i systemet reguleringsmekanismer, både i overenskomster og i lovgivning. Omvendt spiller overenskomster, national lovgivning og EU-direktiver tilbage på virksomhederne som muligheder, udfordringer og begrænsninger.

Inden for dette forskningsområde er det på det overnationale niveau særligt EU-regulering som direktivet om de europæiske samarbejdsudvalg samt direktivet om information og høring, der er relevant at inddrage. Ligesom de frivillige aftaler om stress og om mobning og chikane spiller en rolle for regulering af arbejdsmiljøet. Nationalt står Samarbejdsaftalen centralt, men også overenskomstbestemmelser som dem, der i 2007 forbedrede de økonomiske vilkår for tillidsrepræsentanterne i industrien, spiller en betydelig rolle for partssamarbejdet på virksomhederne. På virksomheden drejer det sig om samarbejdsudvalgene og deres samspil med andre fora; om tillidsrepræsentanternes og sikkerhedsrepræsentanternes rolle; og om hvordan lovregulering på arbejdsmiljøområdet spiller sammen med anden regulering.

Projektemne 1:**Samarbejdet på virksomhederne – på vej mod nye former**

Omkring hver fjerde virksomhed inden for industriens område, der kunne have et samarbejdsudvalg, har det ikke. Herudover er der en række virksomheder, der ikke

opfylder betingelserne for etableringen af et samarbejdsudvalg, men som ikke desto mindre har et dagligt uformelt samarbejde. Centralt for dette projektemne står spørgsmål som: Hvordan fungerer samarbejdsudvalgene i dag? Hvad karakteriserer de virksomheder, som ikke har et samarbejdsudvalg? Og hvilke former for alternative samarbejdsformer opstår?

I den offentlige sektor har der nu i mange kommuner og regioner i en årrække været MED-systemer, dvs. systemer for medindflydelse og medbestemmelse, hvor arbejds-miljøarbejdet er integreret. Hvilken effekt har disse systemer haft for samarbejdet, og hvorved adskiller samarbejdsformerne sig på det offentlige henholdsvis det private område?

Endvidere har tillidsrepræsentantens rolle ændret sig markant i de senere år. I stadig større grad inddrages tillidsrepræsentanterne i strategiske beslutninger på virksomhederne, og i forlængelse af en generel decentraliseringsproces lægges flere opgaver ud til dem. Samtidig er en særlig udfordring for tillidsrepræsentanterne, at personalefunktionen (HR) i stigende grad tager over på de områder, som førhen blev varetaget af tillidsrepræsentanten. Kan det på længere sigt underminere en af de afgørende præmisser for virksomhedernes konkurrenceevne, nemlig samarbejdsrelationerne? Og har det konsekvenser for anvendelsen af overenskomsternes muligheder på virksomhedsplan – eller vil HR-funktionen og TR-funktionen komplementere hinanden?

Med udgangspunkt i FAOS' tillidsrepræsentant-undersøgelse fra 1998 indledte Steen E. Navrbjerg, Trine P. Larsen og Mikkel Møller Johansen i august 2009 et omfattende projekt, som belyser de betydelige forandringer, der er sket på området over de seneste år, og de udfordringer, tillidsrepræsentanten og sikkerhedsrepræsentanten anno 2010 står over for. Projektet *Tillidsrepræsentanten i fokus 2010* finansieres af LO og forventes afsluttet i august 2010.

Projektemne 2:

Arbejds miljøet – fra lovgivning til decentral aftaleregulering

Arbejds miljøet er i vid udstrækning blevet reguleret centralt og via lovgivning. Det har skabt ensartethed i sikkerhedskravene og deres opfyldelse. Men mange problemer med arbejds miljøet er decentralt funderet og kan være af meget forskellig karakter lokalt. Derfor er der inden for såvel det private som det offentlige blevet åbnet op for andre reguleringsformer med større inddragelse af de lokale parter, fx ved forsøgsordninger inden for industriens område og MED-systemet inden for det kommunale område og i regionerne. Hvilke former for samarbejde om arbejds miljøet er opstået i forlængelse heraf?

En række nye felter tegner sig på arbejds miljøområdet. Det psykiske arbejds miljø befinder sig i en gråzone mellem arbejds miljøområdet og samarbejdsområdet. I 2005 blev stress-aftalen en del af overenskomsterne på det offentlige område, og dermed blev der åbnet op for decentrale vurderinger af problemer og løsninger. Hvordan er aftalen blevet modtaget lokalt? Hvilke tiltag tages lokalt uden om den centrale regulering for at løse psykiske arbejds miljøproblemer? Er der områder, hvor nye dagsordner delvist erstatter gamle dagsordner, fx det øgede fokus på sundhed? Disse spørgsmål forsøges besvaret under dette projektemne.

Der er ikke udgivet publikationer under dette projektemne i 2009.

Projektemne 3:

Internationaliserede virksomheder – konsekvenser for beskæftigelse, løn og arbejdsvilkår

Det tiltagende åbne globale marked for investeringer har konsekvenser for lokale arbejdsmarkedsrelationer. På virksomhederne konfronteres medarbejdere og den lokale ledelse med nye samarbejdsformer, nye ledelsesformer og nye arbejdsorganiseringer. Kapitalfonde er en ejerform, som har fået betydelig bevågenhed i pressen i de senere år, og de har været fremhævet som en særlig aggressiv ejerform, der potentielt ignorerer lokale traditioner for information og samarbejde. Hvilke konsekvenser har udenlandsk ejerskab og andre nye former for ejerskab for beskæftigelse samt løn og arbejdsvilkår på danske virksomheder? Bliver samarbejdsrelationerne berørt i en grad, så det påvirker mulighederne for at udnytte den fleksibilitet, som der er lagt op til i de stadig mere decentrale overenskomster? Hvorfor tager nogen multinationale selskaber danske overenskomster til sig, mens andre etablerer interne, koncernspecifikke alternativer?

Når danske virksomheder benchmarkes i forhold til udenlandske selskaber, står de ofte godt: Ansættelses- og afskedigelsesbetingelserne er liberale, og omkostningerne i forbindelse med en kollektiv afskedigelsesproces er lavere i Danmark end i stort set alle andre europæiske lande. Samtidig er uddannelsesniveaet højt, og selskabsskatten er relativt lav. Men betyder det så også, at multinationale selskaber vælger at udnytte sådanne forskelle i deres investeringsstrategier?

Endelig er det koncernfaglige samarbejde over grænser af betydning, når udenlandske virksomheder køber op. Europæiske samarbejdsudvalg (EWC'er) har slået mindre igennem end forventet, men behovet for internationale samarbejdsudvalg må forventes at stige. Hvorfor har EWC'erne fået en relativt begrænset udbredelse?

Under dette projektemne har Steen E. Navrbjerg og Maria T. T. Strand udarbejdet forskningsnotat nr. 99, *Samarbejde og arbejdsvilkår i kapitalfondsejede virksomheder. En kvalitativ undersøgelse af fem virksomheder*, der viser, at kapitalfonde ofte er mere aktive ejere end familier og industrielle ejere. I artiklen *HRM and IR in multinational corporations in Denmark: uneasy bedfellows?* (publiceret i International Journal of Human Resource Management) undersøger Steen E. Navrbjerg i samarbejde med Dana Minbaeva multinationale selskaber, som overtager danske virksomheder, og deres påvirkning af de lokale arbejdsmarkedsrelationer.

I efteråret 2009 afholdt FAOS sit første internationale ph.d.-kursus under titlen *Labour Market Regulation in Europe – Flexicurity, Integration and Responses to the Crisis* (se ovenfor). Et af temaerne for kurset var den økonomiske krises betydning for lønmodtager-/arbejdsgiverrelationer i multinationale virksomheder.

EIRO og ERM

EIRO og ERM

Et væsentligt element i arbejdet med at analysere og videreformidle aktuelle udviklingstendenser i arbejdsmarkedsrelationerne er vores placering som dansk nationalcenter under European Industrial Relations Observatory (EIRO) samt European Restructuring Monitor (ERM). Begge er hjemmehørende under EU's agentur The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Det europæiske institut til forbedring af leve- og arbejdsvilkår) i Dublin. Med EIRO er blevet udviklet den hidtil mest omfattende og systematiske registrering af oplysninger om udviklingen af arbejdsmarkedsrelationerne i Europa.

Der er 28 nationalcentre tilknyttet EIRO, nemlig de eksisterende EU-lande plus

Norge. FAOS har lige siden oprettelsen af EIRO i 1997 været det danske nationalcenter. I løbet af 2009 bidrog FAOS ved Carsten Jørgensen med 35 artikler til EIRO, bestående af 20 *information updates* om udviklingen i de danske arbejdsmarkedsrelationer samt en enkelt *annual review* om 2007. Dertil kom 3 *annual updates* om løn, arbejdstid og strejkeaktivitet i de enkelte EU-medlemslande og 5 *comparative analytical reports*, dvs. landestudier af udvalgte emner med hovedvægten lagt på arbejdsmarkedsrelationerne. I 2009 var emnerne: den opstående grønne økonomi, et studie om udviklingen i arbejdsgiverorganisationerne, udstationerede arbejdere, konfliktløsningsmodeller og endelig ligestilling mellem kønnene.

Derudover 6 *representativeness studies* af udvalgte sektorer. Studierne er bestilt af Kommissionen, som er i færd med en kortlægning af de organisationer på nationalt og europæisk niveau, som skal konsulteres i den europæiske sektordialog.

Desuden har FAOS leveret 3 *comparative analytical reports* om forskellige processer i forbindelse med virksomhedernes omstrukturering til *European Restructuring Monitor* (ERM), som opstod som selvstændigt observatorium i 2003. De tre studier handlede primært om tiltag i forbindelse med recessionen.

Alle studier er landestudier, som indgår i en samlet europæisk komparativ analyse. FAOS' bidrag til EIRO og ERM kan ses på vores egen hjemmeside eller via www.eurofound.europa.eu.

2 ØKONOMI OG BEMANDING

FAOS-bevillinger 2009

Programbevillingen	
Industriens Uddannelsesfond (CO-industri og DI)	2.500.000 kr.
Dansk Arbejdsgiverforening	2.000.000 kr.
Beskæftigelsesministeriet	1.300.000 kr.
Landsorganisationen i Danmark	500.000 kr.
Bygge- og Anlægsbranchens Uddannelsesfond	340.000 kr.
Supplerende bevillinger	
Supplerende bevillinger i alt	3.542.000 kr.
Bevillinger i alt	10.182.000 kr.

En programbevilling af den angivne størrelsesorden (6.640.000 kr. pr. anno) vil gøre det muligt i løbet af den femårige programperiode at gennemføre forskningsprojekter med relation til langt størstedelen af de projektemner, der er indeholdt i forskningsprogrammet *De åbne markeder og den danske model*. Det er dog også målet at styrke både dybden og bredden i forskningsvirksomheden ved supplerende bevillinger i løbet af perioden. Og som det fremgår af skemaet, er det i 2009, som i de foregående år, lykkedes at skaffe supplerende bevillinger.

De supplerende bevillinger fordeler sig på følgende projekter: Som nationalt center for *European Industrial Relations Observatory (EIRO)* har FAOS i 2009 modtaget en bevilling på 490.000 kr. Ph.d.-projektet *Det udvidede EU og fri bevægelighed for arbejdstagere og tjenesteydere – udfordringen for det danske arbejdsmarked* er finansieret af Beskæftigelsesministeriet, der for regnskabsåret 2009 bevilligede 431.000 kr. Beskæftigelsesministeriet har sammen med LO endvidere finansieret projektet *Østarbejdernes løn-, arbejds- og levevilkår i Storkøbenhavn* – de to har tilsammen bevilliget i alt 676.000 kr. for 2009. LO har også finansieret projektet *Tillidsrepræsentanten i fokus 2010*, hvortil bevillingen for 2009 var på 1.000.000 kr. FTF og Finansforbundet har finansieret projektet *Internationaliseringens udfordringer for den danske aftalemodel. En analyse med fokus på FTF Privat og Finanssektoren*, hvor bevillingen for 2009 lød på 197.000 kr. FAOS er også partner i et internationalt projekt med titlen *Employment Practices of MNCs*, hvor den danske del er finansieret af Forskningsrådet for Samfund og Erhverv. Bevillingen til FAOS for 2009 lød på 178.000 kr. Endvidere deltog FAOS i 2009 også i to mindre projekter, et CBS-styret projekt med titlen *SONIC – Sources of national institutional competitiveness* og et EU-finansieret projekt *National implementation of flexicurity pathways – Developing tools and monitoring instruments based on empirical feedback in consensus with social partners*. Bevillingerne for disse to projekter beløb sig for 2009 til henholdsvis 135.000 kr. og 85.000 kr. Endelig modtog FAOS 350.000 kr. fra Københavns Universitet i forbindelse med det såkaldte temapakke-initiativ til at gennemføre projekter vedrørende flexicurity i samarbejde med forskningsmiljøer på KU og andetsteds. Disse midler anvendte FAOS bl.a. til at afholde det føromtalt internationale ph.d.-kursus.

Bemanding

Med de supplerende bevillinger opnået i sidste del af forrige programperiode (2004-08) blev det muligt at udvide medarbejderstaben. Det administrative arbejde, der er fulgt med den større medarbejderstab, har – sammen med planlagte opgaver som den regionale IIRA-kongres i 2010 – nødvendiggjort en styrkelse af FAOS' administrative kapacitet. Denne styrkelse kom, da Anna Christine Schmidt 15. januar 2009 blev ansat som administrativ koordinator. Bemandingen var således i 2009 på 5 videnskabelige medarbejdere på professor-/lektorniveau, 1 adjunkt, 2 ph.d./kandidatstipendiat, 3 videnskabelige assistenter, 1 informationsmedarbejder/EIRO-koordinator og 1 administrativ koordinator.

Antallet af fuldtidsansatte medarbejdere er således øget fra 8 fuldtidsansatte medarbejdere ved indgangen til forskningsprogrammet for perioden 2004-08 til 13 ved indgangen til forskningsprogrammet for 2009-13.

Ved udgangen af 2009 fik FAOS en ny associeret: Tidligere medarbejder Nikolaj Lubanski, ph.d., mag.art. og direktør ved Professionshøjskolen Metropol. FAOS har således i alt 3 associerede.

Derudover har der været 11 studentermedhjælpere ansat ved FAOS i 2009.

3 OM FAOS

FAOS – Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisationsstudier – er et forskningscenter ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet. FAOS har specialiseret sig i studiet af arbejdsmarkedsforhold i dansk, nordisk og europæisk sammenhæng. FAOS blev etableret som center per 1. januar 1999, men har fungeret som en forskningsgruppe ved Sociologisk Institut siden 1. januar 1990.

I perioden fra 1. januar 1999 til 31. december 2003 var omdrejningspunktet for FAOS' arbejde programmet *Mod multiniveauregulering af arbejdsmarkedsrelationerne*, der blev finansieret af en grundbevilling fra Beskæftigelsesministeriet og Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd og derudover af en række supplerende bevillinger.

Den følgende femårige programperiode løb fra 1. januar 2004 til 31. december 2008. Titlen på forskningsprogrammet for denne periode var *Internationalisering, multiniveauregulering og den danske model*. FAOS' forskningsvirksomhed blev under dette program finansieret af en grundbevilling fra dels Industriens Uddannelsesfond (CO-industri og Dansk Industri), Dansk Arbejdsgiverforening og Bygge- og Anlægsbranchens Uddannelsesfond, dels Beskæftigelsesministeriet.

Den 1. januar 2009 begyndte den nuværende femårige programperiode i FAOS' forskningsvirksomhed. Forskningsprogrammet for den igangværende periode er beskrevet i afsnit 1.

FAOS' formål

Målsætningen for FAOS' forskningsvirksomhed kan opstilles i følgende fem punkter:

- at bidrage systematisk og inden for en bred videnskabelig teoretisk-analytisk ramme til den grundlæggende viden om arbejdsmarkedsrelationer og en dybere forståelse af den komplekse udvikling, der finder sted på arbejdsmarkedet i en periode kendetegnet ved store ændringer. Denne viden skal opbygges ved gennemførelsen af empiriske og teoretiske studier i et dansk, europæisk og globalt perspektiv.
- at bidrage til og vedligeholde tætte forbindelser med beslægtede forskningsmiljøer ikke mindst i andre europæiske lande, bl.a. ved at deltage i fælles internationale komparative forskningsprojekter.
- at bidrage til uddannelse af ph.d.-studerende, som arbejder med emner, der relaterer sig til arbejdsmarkedet og arbejdsmarkedsrelationerne.
- at give adgang til materiale om forhold på arbejdsmarkedet og dække behovene hos parter, der er interesseret i mere teoretiske aspekter af emnet, og parter, hvis hovedinteresse er at omsætte denne viden til praksis. Med hensyn til det sidste skal bemærkes, at centret skal have en løbende dialog med arbejdsmarkedets parter og med relevante administrative/politiske institutioner.
- at formidle resultaterne af arbejdet til bredere kredse.

De to spor

På baggrund af denne målformulering bevæger FAOS' forskningsvirksomhed sig i to sideløbende spor. Det *første spor* er på det nationale, lokale og internationale niveau at registrere og analysere de aktuelle tendenser i arbejdsmarkedsrelationernes udvikling – som fx analyser af de skiftende overenskomstforhandlinger og den sociale dialog i EU. Resultaterne præsenteres løbende og er en væsentlig del af vores aktiviteter, bl.a. fordi de har direkte relevans for aktørerne i organisationerne, virksomhederne og det politisk-administrative system.

Det *andet spor* er arbejdet med konkrete forskningsprojekter, dvs. teoretisk og empirisk baserede undersøgelser, som går mere i dybden end de aktuelle analyser, og som for FAOS som forskningsinstitution naturligvis er grundlæggende.

Begge spor er dog nødvendige for os. De udgør sammenhængende processer, der gensidigt beriger hinanden. De mere omfattende teoretiske og empiriske undersøgelser er i høj grad forudsætningen for, at de aktuelle analyser kan kvalificeres, fordi de derved kan bygge på et overblik over de lange linjer i arbejdsmarkedsrelationernes udvikling, ligesom forskningsprojekternes komparative metode, hvor forholdene i Danmark sammenlignes med tilsvarende forhold i andre lande, bidrager til at kvalificere vores viden om den danske aftalemodel. Og omvendt forudsætter forskningsprojekterne en forudgående viden om aktuelle organisations- og forhandlingsforhold.

Vi bevæger os sagt på en anden måde i et forskningsfelt, hvor en kontinuerlig kontakt med aktørerne på området er af uvurderlig betydning, og derfor har det hos FAOS høj prioritet at sikre en løbende *formidling* af forskningen både gennem skriftlige og elektroniske medier, herunder vores hjemmeside, og gennem mundtlige bidrag som oplægsholdere på diverse konferencer og møder. Netværksdannelse er således et nøgleord i forskningsvirksomheden, både i forhold til aktørerne i organisations- og aftalesystemet og i forhold til såvel danske som internationale forskere.

Vægten på den komparative tilgang betyder, at ikke mindst forbindelserne til forskere i en række andre lande kontinuerligt udvikles.

FAOS' referencegruppe

FAOS har siden første halvdel af 1990'erne en gang årligt holdt et halvdagsseminar med deltagere fra bidragsgivende organisationer og institutioner samt andre relevante repræsentanter fra aktørerne i den danske model. Her er aktuelle problemstillinger blevet behandlet i sammenhæng med en orientering om FAOS' forskningsvirksomhed. Med programperioden, der startede 1. januar 2004, blev der foretaget en formalisering af denne form for kontakt gennem nedsættelsen af FAOS' referencegruppe, der består af repræsentanter fra de organisationer, fonde og offentlige institutioner, der bidrager til FAOS' programbevilling.

Referencegruppen fungerer som et dialogforum, der løbende agerer sparringspartner i forbindelse med vores overvejelser om realiseringen af det femårige forskningsprogram. Referencegruppen samles formelt den ene gang om året til en drøftelse af forskningsvirksomheden, men derudover er der kontinuerlige bilaterale kontakter.

FAOS' referencegruppe bestod i 2009 af følgende repræsentanter:

Administrerende direktør *Jørn Neergaard Larsen*, DA
 Vicedirektør *Poul-Christian Jensen*, DA
 Formand *Harald Børsting*, LO
 Udviklingschef *Morten Madsen*, LO
 Formand *Thorild E. Jensen*, CO-industri
 Daglig leder, organisationssekretær *Arne Sørensen*, CO-industri
 Viceadministrerende direktør *Kim Graugaard*, DI
 Chef for Social Affairs *Erik Kjærgaard*, DI
 Administrerende direktør *Lars Storr-Hansen*, Dansk Byggeri
 Direktør *Børge Elgaard*, Dansk Byggeri
 Forhandlingssekretær *Ole Christensen*, 3F, Byggegruppen
 Kontorchef *Helle Osmer Clausen*, Beskæftigelsesministeriet
 Afdelingschef *Jacob Holbraad*, Beskæftigelsesministeriet

Intern organisering

FAOS havde ved årsskiftet 12 videnskabelige medarbejdere, 1 administrativ medarbejder samt et antal studentermedhjælpere. Med så mange medarbejdere, der er knyttet til og interesserer sig for samme forskningsområde, er der mulighed for en bred kontaktholdelse til såvel forskere som praktikere, både nationalt og internationalt.

Internt er *arbejds møder* stadig et vigtigt omdrejningspunkt for organiseringen af arbejdet i FAOS. Det er her, vi orienterer hinanden om den enkeltes arbejde, om vigtige aktiviteter og i det hele taget sikrer en synergi i gruppen. Der har dog samtidig udviklet sig en supplerende styring, hvor medarbejderne samles i grupper omkring de tre til fire hovedområder under forskningsprogrammerne.

Ved siden af arbejds møderne afholdes *forskningsseminarer*, hvor aktuelle forsknings spørgsmål drøftes. Det vil ofte dreje sig om de projekter, som FAOS selv har igangsat, men det kan også være emner, hvor der hentes oplægsholdere udefra. I denne sammenhæng kan nævnes, at der er udviklet en fast evalueringsproces, der betyder, at forskningsprojekter bliver vurderet både før starten, under forløbet (ved de længerevarende projekter) og efter afslutningen.

Desuden holdes der med halvandet års mellemrum et *tredagesseminar* 'ude af huset' for alle medarbejdere. Her gøres der samlet status, og målene for den kommende periode kridtes op. Senest blev dette seminar holdt i maj 2009. Evalueringen og beslutningerne om det fremtidige arbejde foretages både gruppevis i forhold til forskningsprogrammets forskningsområder og individuelt i forhold til den enkelte medarbejder. Derudover følges evalueringerne op ved årlige medarbejderudviklingssamtaler.

FAOS har desuden en *medarbejderhåndbog*, som løbende evalueres og forbedres. Med en naturlig udskiftning af medarbejdere (særligt af studenter, som afslutter studierne) er det formålstjenligt at lægge nogle retningslinjer for, hvad FAOS repræsenterer som arbejdsplads, så nyansatte får et indtryk af, hvilken virksomhedskultur de er på vej ind i. Samtidig repræsenterer en medarbejderhåndbog også det, vi som arbejdsplads bestræber os på at være, og den kan således være et kompas for vores personalepolitik og ledelse – ligesom forskningsprogrammet er ledestjernen for FAOS' forskning.

4 PUBLIKATIONER 2009

Forskningsnotater

Nr. 105: Recent European Challenges and the Danish Collective Agreement Model. A Research Paper focusing on the Banking Sector and the Confederation of Professionals in Denmark

Trine P. Larsen, Steen E. Navrbjerg

FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet, oktober 2009

Nr. 104: OK 2010. Krisen og de gode viljer – men er det nok?

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet, december 2009

Nr. 103: Decentralisering i praksis. En spørgeskemaundersøgelse af lokalaftaler om løn og arbejdsvilkår i industrien

Anna Ilsoe

FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet, september 2009

Nr. 102: Flexicurity and Collective Bargaining. Balancing Acts across Sectors and Countries

Christian Lyhne Ibsen, Mikkel Mailand

FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet, april 2009

Nr. 101: Internationaliseringens udfordringer for den danske aftalemodel. En analyse med fokus på FTF Privat og Finanssektoren

Trine P. Larsen, Steen E. Navrbjerg, Katrine Søndergaard

FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet, marts 2009

Nr. 99: Samarbejde og arbejdsvilkår i kapitalfondsejede virksomheder. En kvalitativ undersøgelse af fem virksomheder

Steen E. Navrbjerg, Maria T. T. Strand

FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet, januar 2009

Videnskabelige artikler

Tackling Job-Losses – Varieties of European Responses

Søren Kaj Andersen

EU-China High Level Roundtable on Social Security, Stockholm, 15.-16. oktober 2009

Lokalaftaler som redskab til forbedring af samarbejde og arbejdsmiljø

Ole H. Sørensen, Peter Hasle, Steen E. Navrbjerg

Economic and Industrial Democracy, vol. 30(4), oktober 2009

Preconditions for Efficiency and Equity' in Two-Tier Bargaining. The Case of Danish and Swedish Manufacturing Sectors

Søren Kaj Andersen

IIRA World Congress, Sydney, 24.-27. august 2009

The accession migration into construction. A comparative analysis of trade union responses in Denmark, Norway and the UK

Line Eldring, Ian Fitzgerald, Jens Arnholtz Hansen

IIRA World Congress, Sydney, 24.-27. august 2009

Decentralisation of working hours in Denmark – a win-win situation for employers and employees?

Anna Ilsoe

IIRA World Congress, Sydney, 24.-27. august 2009

Flexicurity from the Individual's Work/Life Balance Perspective. Coping with the flaws in European Child- and Elder Care Provision

Trine P. Larsen

IIRA World Congress, Sydney, 24.-27. august 2009

Challenging Scandinavian Employment Relations. The Effects of New Public Management Reforms

Christian Lybne Ibsen, Trine P. Larsen, Jørgen Steen Madsen, Jesper Due

IIRA World Congress, Sydney, 24.-27. august 2009

Mechanisms of Intra-European Labour Mobility and Incorporation. The Case of Polish migrant labour in the Copenhagen Area

Nana Wesley Hansen, Jens Arnholtz Hansen

Ratio Colloquium 2009, Labour Markets at a Crossroad, conference i Stockholm 20.-22. august 2009

HRM and IR in multinational corporations in Denmark – uneasy bedfellows?

Steen E. Navrbjerg, Dana Minbaeva

The International Journal of Human Resource Management, vol. 20, nr. 8, august 2009

Coalitions and the Decision Making Process on the Common Flexicurity Principles

Mikkel Mailand

IREC-konference i Istanbul 22.-24. juli 2009

Delivering employability in a vanguard 'active' welfare state. The case of Greater Copenhagen in Denmark

Colin Lindsay, Mikkel Mailand

Environment and Planning C: Government and Policy, advance online publication 20. juli 2009

Polakker på det danske arbejdsmarked – frie fugle eller ny randgruppe?

Jens Arnholtz Hansen, Nana Wesley Hansen

Tidsskrift for arbejdsliv 2/2009, årgang 11

Tidsbegrænset ansatte – stadig outsiders på det danske arbejdsmarked

Trine P. Larsen

Tidsskrift for arbejdsliv 2/2009, årgang 11

Fagbevægelsen og arbejdsinnvandring. Strategier og resultater i Norge og Danmark

Line Eldring, Jens Arnholtz Hansen

Søkelys på arbeidslivet 1/2009, årgang 26

North, South, East, West – the implementation of the European Employment Strategy in Denmark, the UK, Spain, and Poland

Mikkel Mailand

Artikelbidrag til bogen Changing European Employment and Welfare Regimes – The Influence of the Open Method of Coordination on National Reforms, Routledge, maj 2009

Det udvidede EU som udfordring for fagbevægelsen

Jens Arnholtz Hansen, Trine P. Larsen, Søren Kaj Andersen

Artikelbidrag til antologien Arbejderbevægelsen, venstrefløjen og Europa 1945-2005, SFAH's skriftserie, 2009

Corporatism in Denmark and Norway – yet another century of Scandinavian corporatism?

Mikkel Mailand

WSI Mitteilungen – Monatszeitschrift des Wirtschafts- und Sozialwissenschaftlichen Instituts in der Hans-Böckler-Stiftung, 1/2009

Øvrige artikler

Indvanderne og det danske uddannelsessystem

Mikkel Mailand

Anmeldelse af antologi af Torben Tranæs (red.) (2008), i Økonomi & Politik, 82. årgang, nummer 4, december 2009

A-kassernes medlemstal faldt i 3. kvartal 2009

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

www.faos.dk 3. december 2009

OK 2010. Nu begynder spillet om lønkronerne

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

Politiken 1. december 2009

Danemark: La flexicurité prise à revers par la crise

Christian Lyhne Ibsen

Grande Europe 1. december 2009

Danemark: Les conséquences de la récession économique

Carsten Jørgensen

Chronique Internationale de l'Ires, november 2009

Arbejdsmarkedets parter og de beskæftigelsespolitiske reformer. Indflydelsen i beslutningsprocessens forskellige faser

Mikkel Mailand

Samfundsøkonomen nr. 5, november 2009

OK 2008. Aftalemodellen reddet på målstregen

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

Politiken 26. oktober 2009

A-kassernes dækningsgrad står i stampe

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

www.faos.dk 9. oktober 2009

Strejkefri. Historisk fald i antallet af konflikter

Anna Ilsøe

Politiken 24. september 2009

Vigende organisationsgrad

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

www.faos.dk 29. maj 2009

A-kassernes medlemsfremgang fortsætter på tredje måned

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

www.faos.dk 29. maj 2009

Endeløs. Fagbevægelsens nedtur fortsætter

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

Politiken 29. maj 2009

LO-forbundenes a-kasser har fortsat vigende medlemstal

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

Kommentar 20. april 2009

Arbejdsmarkedets parter spiller stadig en politisk rolle

Mikkel Mailand

Analyse til Ugebrevet A4 20. april 2009

A-kassernes medlemstal igen på vej opad

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

Kommentar 18. marts 2009

A-kassernes medlemsudvikling er stadig ikke vendt

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

Kommentar 19. februar 2009

Fortsat tab af medlemmer i a-kasserne

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

Kommentar 10. februar 2009

Behov for lettere adgang til arbejdsløshedskasserne

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

Debatartikel 29. januar 2009

Uklart. Er vi klar til den næste Laval-dom?

Klaus Pedersen

Analyse i Politiken 29. januar 2009

Læk. Medlemmerne fosser ud af a-kasserne

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

Analyse i Politiken 17. januar 2009

Bøger og større rapporter

Forligsmagere og forumshoppere. Analyse af OK 2008

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

DJØF's forlag 2009

Polonia i København. Et studie af polske arbejdsmigranternes løn-, arbejds- og levevilkår i Storkøbenhavn

Nana Wesley Hansen, Jens Arnholtz Hansen

LO-DOKUMENTATION nr. 1 2009

2009

Denne publikation om FAOS' forskningsvirksomhed i 2009 indeholder en beretning om de aktiviteter, der er gennemført inden for de forskellige forskningsområder i forskningsprogrammet "De åbne markeder og den danske model".

FaOS

Forskningscenter for
Arbejdsmarkeds- og
Organisationsstudier

Sociologisk Institut
Københavns Universitet
Øster Farimagsgade 5
Postboks 2099
1014 København K
Tlf. 35 32 32 99
E-mail faos@sociology.ku.dk
www.faos.dk

SOCIOLOGISK INSTITUT
KØBENHAVNS UNIVERSITET

ISBN 87-91833-48-5